

TÜRKİYE'DE LİSANSLI DEPOCULUK SİSTEMİ VE SAĞLANAN DEVLET TEŞVİKLERİ LICENSED WAREHOUSE SYSTEM IN TURKEY AND GOVERNMENT PROVIDED

Levent SEZAL*

Öz

Bir tarım ülkesi olan ülkemizde ürün piyasalarımızın başta Avrupa Birliği olmak üzere, gelişmiş ülkeler gibi sağlam ve dinamik bir yapıya kavuşturulabilmesi bakımından üretimden tüketime kadar olan tüm safhalarda birbirini destekleyecek ve tamamlayacak şekilde gerekli çağdaş kurumların oluşturulması zorunluluğu bulunmaktadır. Lisanslı depoculuk sistemi, bu anlamda, tarım ürünlerine dayalı ticareti kolaylaştıran, pazar alanını genişleten, ürün piyasalarının gelişmesine ve bu piyasalarda fiyat istikrarına katkı sağlayan ve sanayicinin üretim için gereksinim duyduğu hammaddeyi tedarik etmesini kolaylaştıran önemli bir kurumsal alt yapıdır. Bu çalışma ile lisanslı depoculuk hakkında detaylı bilgi, dünyada ve Türkiye'de lisanslı depoculuk uygulamaları ve Türkiye'de lisanslı Depoculuk ile ilgili mevzuat ve sağlanan devlet teşvikleri hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lisanslı Depoculuk Sistemi, Devlet Teşvikleri, Yasal Mevzuat.

Abstract

In our country, which is a country of agriculture, there is a necessity to form necessary contemporary institutions in order to support and complement each other in all stages from production to consumption in order that our product markets, like the European Union and developed countries, can be brought to a solid and dynamic structure. Licensed warehouse system is, in this sense, an important institutional infrastructure that facilitates trade based on agricultural products, enlarges the market area, contributes to the development of product markets and price stability in these markets, and facilitates the industrialists to supply the raw material they need for production. This study aims to provide detailed information about the licensed warehouse system, licensed warehouse system applications in the world and Turkey, and information on the legislation and the state incentives provided by the licensed warehouse system in Turkey.

Keywords: Licensed Warehouse System, Government Incentives, Legal Legislation.

GİRİŞ

Türkiye gibi doğal kaynaklar açısından zengin olan ve tarım ekonomisinin önemli olduğu ülkelerde tarımsal piyasaların düzenlenmesi ülkenin gelişmesi ve kalkınması açısından büyük önem arz etmektedir. Günümüz gelişmiş ülkeleri, kalkınma hamlelerini tarımın sanayileştirilmesiyle başlatmışlardır. Tarım ürünleri piyasalarının fiyat oluşumu ve kalite yönleriyle iyileştirilmesi ve bu konuda belli bir sistemin oluşturulması söz konusu piyasalarda yer alan tüm aktörlerin daha belirgin ve istikrarlı bir ortamda çalışmasını sağlayarak üretimde sürdürülebilirliğin önünü açmaktadır.

Son yıllarda ülke genelinde yaygınlaşan modern üretim teknikleri ile birlikte ürün verimi ve katma değeri yükselmeye başlayan tarımsal üretimde, elde edilen ürünlerin depolanma ve pazarlama yöntemleri en az üretim kadar önemli hale gelmiştir. Türkiye genelinde yapılan çeşitli araştırma ve analiz çalışmalarında, tarım sektöründe depolama ve pazarlama yöntemlerindeki yaygın geleneksel yaklaşım nedeniyle, tarımsal faaliyetlerden ekonomik anlamda yeterince yararlanılamadığı vurgulanmıştır. Özellikle tarımsal örgütlülüğün ve örgüt etkinliğinin son derece zayıf olmasından dolayı da, üreticilerin fiyat oluşumunda sorunlarla karşılaştığı ve hak edilen ekonomik karşılığın alınamadığı ifade edilmiştir.

Tarım ürünleri organik karakterli olmaları dolayısıyla dayanıksız bir yapıya sahiptir. Depolamaya elverişli ürünler için depolama imkânlarının olmaması durumunda, üreticiler ürünlerini kısa sürede elden çıkartmak zorunda kalmakta ve bu durum da üretici gelirinin düşmesine neden olmaktadır. Bu durum tüccar ya da tarım ürünlerini işleyen sanayiciler için bir fırsat gibi görünse de gerçekte hiçbir kesim için avantajlı olmamaktadır. Ürününü depolamaksızın elden çıkartmak durumunda kalan üreticiler düşük fiyatların da etkisiyle genellikle kaliteye fazla önem vermemekte ve üretimde kalitesizlik tüccarlara ve sanayicilere bir kalitesizlik maliyeti olarak yansımaktadır. Ayrıca büyük miktarlarda ürün alımı yapan tüccar ve/veya sanayiciler için de bir stok maliyeti ortaya çıkmaktadır (Dokuzlu, 2014:8).

Bu amaçla, hem tarımsal faaliyetlerde yıllar itibariyle çok sık görülen fiyat dalgalanmalarını en aza düşüren hem de özellikle üreticilerin fiyat oluşumunda karşılaştıkları sorunları azaltan bir yöntem olarak Lisanslı Depoculuk uygulamaları bu çalışma ile analiz edilmeye çalışılmıştır. Başta Amerika Birleşik

* Dr, Banka Müdürü, levents@garanti.com.tr

Devletleri olmak üzere ve Avrupa Birliği ülkelerinde başarılı bir şekilde uygulanan bu model, güçlü ve etkin tarımsal örgütlenme ile birlikte tarımsal piyasaların düzenlenmesinde etkin bir rol oynamaktadır.

1. LİSANSLI DEPOCULUK

Lisanslı depolar, tarım ürünlerinin belli bir kira bedeli karşılığında sağlıklı koşullarda depolanmasını sağlayan, anonim şirket statüsünde kurulmuş ve çalışma usulleri devlet tarafından belirlenmiş olan büyük kapasiteli depolardır. Ülkemizde lisanslı depoculuk ile ilgili usul ve esaslar 17 Şubat 2005 tarih ve 25730 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 10 Şubat 2005 tarih ve 5300 sayılı Kanun ile belirlenmiştir. Lisanslı Depolar 5300 sayılı Kanun’da “tarım ürünlerinin sağlıklı koşullarda muhafaza ve ticari amaçla depolanması hizmetlerini sağlayan tesisler” olarak tanımlanmaktadır (Dokuzlu, 2014:10).

Lisanslı depoculuk sistemi (LDS), tarımsal mamullerde belli bir standardı yakalamayı sağlayarak, mamul alıcı ve satıcılarının daha geniş bir alan içerisinde mamullerinin kalite ve gerçek değerleri ölçütüne göre fiyatlandırma yapabilmelerine imkân vermektedir. Bir yandan LDS, Türk tarım piyasalarındaki mevcut mamullerin finans piyasalarına ve tarım mamulleri borsasına açılımını sağlayarak, lisans makbuzunun bankalara teminat verilerek çiftçilerin rahatlıkla kredi almasını sağlamaktadır. Diğer yandan ise LDS ile tarımsal mamulleri kullanan kuruluşlara kalite sorunu ortadan kalkmış uygun nitelikte hammadde ya da mamul satın alma garantisi verilmiş olmaktadır (Albayrak ve diğerleri, 2010: 1308).

Lisanslı depolar ürünlerin kalite sınıflarına göre depolandığı yerlerdir. Lisanslı depolara giren her ürünün kalite sınıfı bellidir ve fiyatlandırma da borsalarda kaliteye göre serbest piyasa koşullarında oluşmaktadır. Buna göre, kaliteli ve standartlara uygun üretim yapan üreticiler daha iyi gelir elde ederken, diğer üreticiler de kaliteli üretime teşvik edilmektedir (Niyaz, 2012:5).

Ülkemizde 10 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5300 Sayılı Lisanslı Depoculuk Kanunu’nun amacı; tarım mamullerinin ticaretini kolaylaştırmak, tarım mamullerinin depolanması için yaygın bir sistem oluşturmak, mamul sahiplerinin mamullerinin emniyetini sağlayarak kalitesini korumak, mamullerin sınıf ve derecelerinin yetkili sınıflandırıcılar tarafından saptanmasını sağlamak, mamullerin mülkiyetini temsil eden, finansmanını, satışını ve teslimini sağlayan ürün senedi çıkarmak, standartları belirlenmiş tarım mamullerinin ticaretini geliştirmek üzere Lisanslı depoculuk sisteminin kuruluş, işleyiş ve denetimine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir (Büyükcebeci, 2006: 53). Lisanslı depoculuk ile hedeflenenler (Ünal, 2011: 6-7):

- Nakliye maliyetleri ve mamul kayıplarının azaltılması,
- Tarımsal mamul ticaretinin kayıt altına alınması, vergi gelirlerinin artırılması ve milli gelire katkı sağlanması,
- Mamulün fiziki olarak yeri değiştirilmeksizin, mülkiyetini temsil eden ürün senedi aracılığıyla el değiştirmesinin sağlanması ve bu sayede ürün senetlerinin hububat borsalarında işlem görmesini sağlayarak borsaların geliştirilmesi, ürün senedi aracılığı ile kredi kullanımının yaygınlaştırılması,
- Mamullerin güvenliğinin ve sağlıklı ortamlarda depolanmasının sağlanması,
- Mamullerin sınıf ve derecelerinin yetkili sınıflandırıcılar aracılığıyla saptanmasının sağlanması,
- Ülkemizde halihazırda uygulanmakta olan tarım reformunun başarılı olması ve tarım ürünleri ticaretinde özel sektör katılımının artırılması,
- Yatırımcılar için dövize, altına, hisse senedine, faize ve benzerlerine alternatif yeni bir yatırım aracı sağlanması,
- Mamulünü hasat dönemi sonrasında satmak isteyen üreticiye depo sağlanarak, üreticinin ihtiyacı olduğu dönemde mamulünü değerlendirmesine imkân verilerek piyasadaki mamul arzının daha uzun bir döneme yayılmasının sağlanması,
- Lisanslı depo işleticilerinin kişiler arasında ayırım yapmaksızın tarım mamullerini kabul etmelerinin temin edilmesi şeklinde sıralamak mümkündür.
- Ülkemizin yakınında bulunduğu Orta Doğu, Balkanlar, Türkî Cumhuriyetler ve Asya coğrafyasındaki tarım ürünleri ticaretinde de önemli rol üstlenmesi ve pay sahibi olunması, hedeflenmiştir.

2. DÜNYADA LİSANSLI DEPOCULUK SİSTEMİ

Dünya’da tarımsal mamuller ve değerli madenler üzerine ilk futures sözleşmeler ve organize piyasalar 1700’lerin ilk yarısında Japonya’da yapılmaya başlamıştır. Resmi olarak dünyada bilinen ilk vadeli işlem piyasası Dojima Pirinç Ticaret Borsası tarafından 1730 yılına Osaka’da kurularak, Osaka pirinç borsasında yapılan forward sözleşmeler resmen tanınmıştır. Japon feodal sisteminde toprak sahipleri, pirinç üretimlerini teminat göstermek kaydıyla ekonomide para gibi kabul gören alıncı sertifikaları çıkarmışlardır.

Osaka, pirinç tarlalarına yakınlığı ve önemli bir liman şehri olması sebebiyle pirinç ticareti için bir merkez olmuştur (İMKB, 2008: 451).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) lisanslı depoculuğun en yaygın uygulandığı ülkedir. ABD’de 1917 yılından itibaren tarım ve gıda ürünlerinde ticareti düzenlemek ve kaliteyi artırmak amacıyla lisans uygulamasına başlanmıştır. Belirli ton ve kalitedeki ürünlerin üretim, ihracat, depolama ve dağıtım işlemleri lisansa tabi tutulmuştur. Lisans uygulaması üç farklı aşama için başlatılmıştır.

- Soğuk hava depoları
- Hububat, pamuk ve yerfıstığı depoları
- Üretim, işleme ve paketleme tesisleri

İlk madde ve 2. madde kapsamında verilen lisanslar, söz konusu işletmelerin uygun şartlarda çalıştığını denetlemektedir. 2. madde kapsamında verilen lisanslar aynı amacın yanı sıra ticari faaliyetleri düzenlemeyi hedeflemektedir. ABD’de federal düzeyde 863, eyalet düzeyinde 6937 lisanslı depo faaliyet göstermektedir (Akay, 2013:1). Lisanslı depoculuğu düzenleyen genel bir yasa bulunmakla birlikte, eyalet düzeyinde de yasal düzenlemeler mevcuttur. ABD’de lisanslı depoların ve ürün borsalarının tamamı özel sektörün kontrolindedir (Yücel, 2011:2). Bu borsalarda başta pamuk, kahve, mısır, portakal suyu, soya fasulyesi, buğday ve diğer birçok mamul sözleşmesi alınıp satılmaktadır. Bu borsalar, lisanslı depolarla bütünleşmiş olarak çalışmakta, teslim şartlı vadeli sözleşmelerde, mamul teslimi lisanslı depolardan yapılmaktadır (TBMM Tutanak Dergisi, 2004: 49).

Kanada’da tahılların büyük bir bölümü lisanslı depolar aracılığıyla ticarete konu olmaktadır. Kanada’da lisanslı depo işletmecilerinin de lisanslı depoculuk kapsamında işlem gören ürünlerin ticareti ile uğraşan kişilerin de lisans almaları gerekmektedir. Tahıl lisanslı depolarının ve tahıl ticaretinin kontrolü “Kanada Tahıl Komisyonu” tarafından gerçekleştirilmektedir. Kanada Tahıl Komisyonu tarafından açıklanan verilere göre 16 Haziran 2013 tarihi itibarıyla ülke genelinde 156 adet hububat lisanslı deposu bulunmaktadır. Bu depolar içerisinde en fazla görülen tip birincil hububat depoları (Primary) ve imalata yönelik hububat depolarıdır. Kanada’da lisanslı depoculuğun 150 yıllık bir geçmişi vardır ve günümüzde 1.700 yakın kişi istihdam etmektedir. Lisanslı depoculuk bölgesindeki tahılın neredeyse tamamını depolamakta ve ülke ihracatının büyük bir kısmı bu depolardan yapılmaktadır (Anonymous 2013:27).

ABD ve Kanada dışında, Polonya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, İngiltere gibi ülkelerde de lisanslı depoculuk uygulamaları vardır. Son yıllarda Tanzanya, Zimbabve gibi az gelişmiş ülkelerde tarımsal piyasaların düzenlenmesi ve tarımsal kalkınmayı sağlamak için lisanslı depoculuk konusunda çalışmalar yapılmaktadır (Dokuzlu, 2014:46). Gelişmekte olan ülkelerin lisanslı depoculuk sistemine ilişkin tecrübeleri oldukça sınırlıdır ancak gittikçe gelişme göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerin bazılarında lisanslı depoculuk sistemi aşağıdaki gibi özetlenebilir;

Hindistan hükümeti konu ile ilgili yasal düzenlemeleri hayata geçirmiş ve future pazarlara geçiş yapmıştır. Ancak, hükümetlerin piyasa fiyatlarına müdahaleleri nedeniyle lisanslı depoculuktan beklenen ekonomik kazançlar tam olarak hayata geçememektedir. Bununla birlikte lisanslı depoculuk sistemi sayesinde tarımsal kredi gereksinimi için bir envanter ortaya konmuştur. Hindistan’da özellikle küçük üreticilerin sermaye sorununun çözümünde ürün senetlerinin büyük faydası olmuştur (Varangis and Larson 1996:31).

Latin Amerika’daki bazı ülkelerde de lisanslı depoculuk ve ürün senetleri uygulaması başlatılmıştır. Ancak, yanlış hükümet politikaları nedeniyle lisanslı depolar oldukça düşük bir karlılıkla çalışmış, hukuki altyapı yeterince iyi kurulamamış, yüksek faiz oranları, ürün derece ve standartlarının eksik olması gibi sebeplerle söz konusu depolar yaygınlaşamamıştır.

ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) Polonya’da ürün senetlerinin kullanılması konusunda Polonya’da kurulu bulunan bir kooperatif ile işbirliğine giderek pilot bir uygulama başlatmıştır. Söz konusu proje için 100 tane lisanslı depo belirlenmiş ve bunlardan 20 tanesi seçilerek; yönetim uygulamaları, tesis koşulları ve finansal yönetim konularında incelemeler yapılmıştır. Proje ile aynı zamanda ürünlerin depolanma standartları da geliştirilmeye çalışılmıştır. Polonya’daki lisanslı depolarda da ürünlerin garanti altına alınması için hem sigorta hem de tazmin fonu kullanılmaktadır. Polonya’daki uygulamada sigortanın karşılayacağı zararın belli bir üst sınırı bulunmakta olup, meydana gelen zarar bu üst sınırı geçerse tazmin fonu devreye girmektedir. Garanti sistemi 1996 yılında Dünya Bankası’nın bir projesi ile hayata geçirilmiştir. Polonya’da lisanslı depoculuk sisteminin hayata geçirilmesi ve işlerlik kazanmasında ABD ve Dünya Bankası fonlarının ve teknik desteğinin önemli bir etkisi olmuştur. (Varangis and Larson, 1996:31).

Bulgaristan, liberalizasyon sonrasında özellikle hububat lisanslı depoculuğuna önem vermiştir. 1997 yılında Bulgar ve Amerikan uzmanlar tarafından ortaklaşa araştırmalar yürütmüşlerdir. Araştırmalar diğer ülkelerde olduğu gibi Amerikan kaynaklarından karşılanmıştır. Bulgaristan’da hükümetin yapmış olduğu reformlar, özellikle hububat sektörü gibi tarım sektörlerinin serbestleştirilmesi için uygulanmaya

başlamıştır. Yapılan reformlar sırasında çiftçilere pazarlama ve finansman araçlarının sağlanması önemli bir sorun haline gelmiştir. Kredi tarım sektörünün finansmanında önemli kısıtlar olmuştur. Güvenli bir teminat eksikliğinden dolayı yerel bankaların finansman sağlama konusunda isteksiz oluşları sistem işleyişinin en önemli problemlerinden biri olmuştur. Bulgaristan'da Hububat Kanunu, tahıl depolamak için depo sertifikaları aracılığıyla depolara lisanslılık yetkisi tanımaktadır. Bu kanun kapsamında yer alan başlıca gereksinimler; asgari sermaye tutarları, banka teminatı, depolanmış tahıl kapsayan sigorta poliçesi ve ücret yapısı dahil olmak üzere faaliyetleriyle ilgili bilgileri içeren unsurlardır. Lisanslar, hükümetin Ulusal Tahıl Servisi tarafından verilmektedir (Fries ve Akın, 2004: 20).

3. TÜRKİYE'DE LİSANSLI DEPOCULUK SİSTEMİ

Ülkemizde lisanslı depoculuğa ilişkin ilk uygulamalar Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) tarafından başlatılmıştır. TMO 1993-2011 yılları arasında 2699 sayılı Umumi Mağazacılık Kanunu hükümlerine dayanarak makbuz senedi düzenleyerek emanet alımı yapmıştır. Bu uygulama ile yeterli deposu olmayan üretici ve diğer kesimlere depolama sağlayarak, ürünlerini hasat dönemi dışında pazarlama imkânı ve ürününü emanete bırakan kesimlerin makbuz senedi karşılığı finans elde etmeleri sağlanmıştır. TMO tüm ürünlerde emanet ve yerinde emanet alım uygulamasıyla emanet alımları teşvik ederek, ürün arzının hasat dönemi dışına çıkmasını, ürünün daha yüksek fiyattan pazarlanmasını ve lisanslı depoculuğa geçişe öncülük etmeyi amaçlamıştır (Sayıştay, 2011:1).

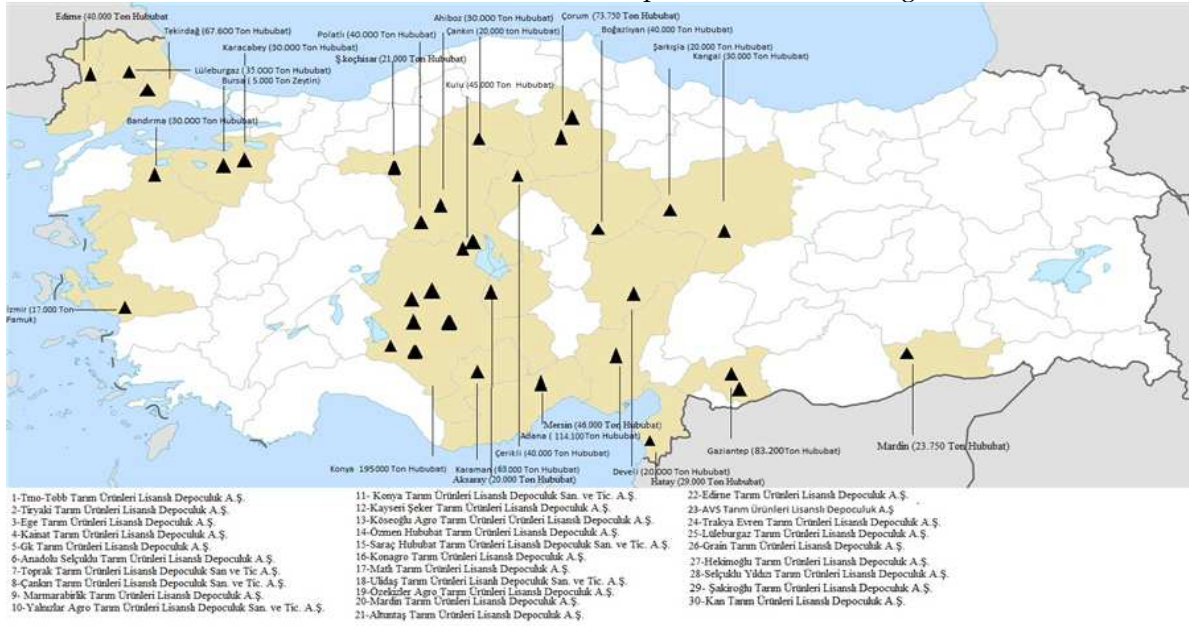
Makbuz Senedine Dayalı Kredi Uygulaması 2005 yılında başlatılmıştır. Krediden; üretici, tüccar ve sanayiciler yararlanmıştır. TMO depolarına emanete bırakılan ürünler karşılığı alınan makbuz senetleri, TMO ile sözleşme imzalayan bankalara ciro edilerek kredi kullanılmıştır. Makbuz senetlerinin, TMO alım garantisi altında olması nedeniyle, senetlerin teminat kalitesi artmış, dolayısıyla kullanılan kredinin faizi düşük olmuştur. Bu krediler için ayrıca mali teşvikler de verilmiştir (KKDF %0, BSMV %1, faiz desteği %25). TMO, umumi mağazacılığı sektöre tanıtarak lisanslı depoculuğun önünü açmıştır. Bu uygulamanın amacı lisanslı depoların kurulup yaygınlaştırılarak umumi mağazacılık faaliyetlerinin süreç içinde sonlandırılması olmuştur (TMO, 2012:3).

Ülkemiz lisanslı depoculuk uygulamaları bakımından gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmıştır. Konu ilgili yasal düzenlemeler 2005 yılında başlatılmış olup, ilk lisanslı depo 2010 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TMO-TOBB) ortaklığıyla kurulan TMO-TOBB Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk A.Ş. tarafından 2011 yılında hayata geçirilmiştir. İlk kurulan lisanslı depo hububat, baklagiller ve yağlı tohumlar üzerine çalışmakta olup, Polatlı, Lüleburgaz ve Ahıboz'da şubeleri bulunmaktadır. Söz konusu kuruluşun aynı zamanda Ünye ve Düzce'de fındık lisanslı depoları da vardır (Dokuzlu, 2014:49).

Yapılan yasal düzenlemelerin ve verilen devlet teşviklerinin etkisi ile son birkaç yıl içerisinde bu alanda yapılan yatırımlarda ciddi bir artış gözlenmiştir. Ağustos 2017 tarihi itibarıyla Türkiye'de lisans alan işletme sayısı 30 adete yükselmiştir. Lisans alınan toplam kapasite ise 1.206.040 ton olmuştur. Bunun 1.184.000 tonu hububat, 17.000 tonu pamuk, 5.000 tonu ise zeytin oluşturmaktadır. Ağustos 2017 tarihi itibarıyla Türkiye genelinde 26 il de başvuruları onaylanmış ancak kurulumu henüz tamamlanmamış firma sayısı 63, toplam kurulum kapasite ise 8.203.000 tona ulaşacaktır (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İç Ticaret Genel Müdürlüğü).

Şekil 1: Mevcut Lisanslı Depoların İllere Göre Dağılımı

Kaynak: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İÇ Ticaret Genel Müdürlüğü

Lisanslı depoculuk işletmeleri, ekonomik ihtiyaç ve etkinlik şartları göz önünde bulundurularak Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca verilecek izinle anonim şirket şeklinde kurulur. Şirketin kuruluşunda, bir milyon liradan az olmamak üzere depolama kapasitesine göre yönetmelikle belirlenen tutarda ödenmiş sermayeye sahip olunması ve ilgili yönetmelikte gösterilen belgelerin ibraz edilmesi koşulları aranır. Kuruluş izni alan şirkete ancak Kanunun öngördüğü şartları taşıdığıının tespiti halinde faaliyet izni (lisans) verilir. Şirket faaliyet izni almadan depoculuk faaliyetinde bulunamaz, ürün kabul edemez, ürün senedi düzenleyemez. Lisans alınmadan lisanslı depo veya lisanslı depo işletmesi izlenimini verecek hiçbir isim, unvan, işaret ve benzerleri kullanılamaz. Lisanslı depo işletmek üzere lisans almak için müracaat edenler, depo kapasitesinin ürün rayiç bedelinin %15'inden az olmamak üzere belirlenen tutarda lisanslı depo teminatı vermek zorundadır. Yine, lisanslı depo işletmeleri, lisans koşulu olarak işletme tesisleri ve lisanslı depoculuk faaliyeti kapsamında depoladığı ürünler için sigorta yaptırmak zorundadır. Ayrıca, belgelerin tam ve yeterli olduğunun tespiti halinde, Bakanlıkça oluşturulan bir komisyon tarafından depo ve tesisler yerinde incelenir ve inceleme sonucu gerekçeleriyle birlikte bir rapora bağlanarak Bakanlığa sunulur. Yapılan inceleme ve değerlendirme sonucunda öngörülen şartları taşıdığı anlaşılana ve belirtilen belgeleri ibraz edenlere lisans verilir (Böğrekçi, 2014:32).

4. LİSANSLI DEPOCULUK SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ

Serbest piyasa ekonomisinin gereği olan mamul borsaları ile birlikte çalışmakta olan LDS; tarım mamullerine yönelik ticareti kolaylaştıran, tarımsal mamuller için yurtiçinde yaygın bir depolama sistemi meydana getiren, mudilere mamullerinin emniyeti ve kalitesi ile ilgili güvenilir muhafaza sağlayarak pazar alanını genişleten, piyasalarda fiyat istikrarının oluşmasına yardımcı olan ve ekonomide kayıt dışının önlenmesinde önemli bir araç olan çağdaş bir yapıyı oluşturmaktadır (Karabaş ve Gürler, 2010: 197).

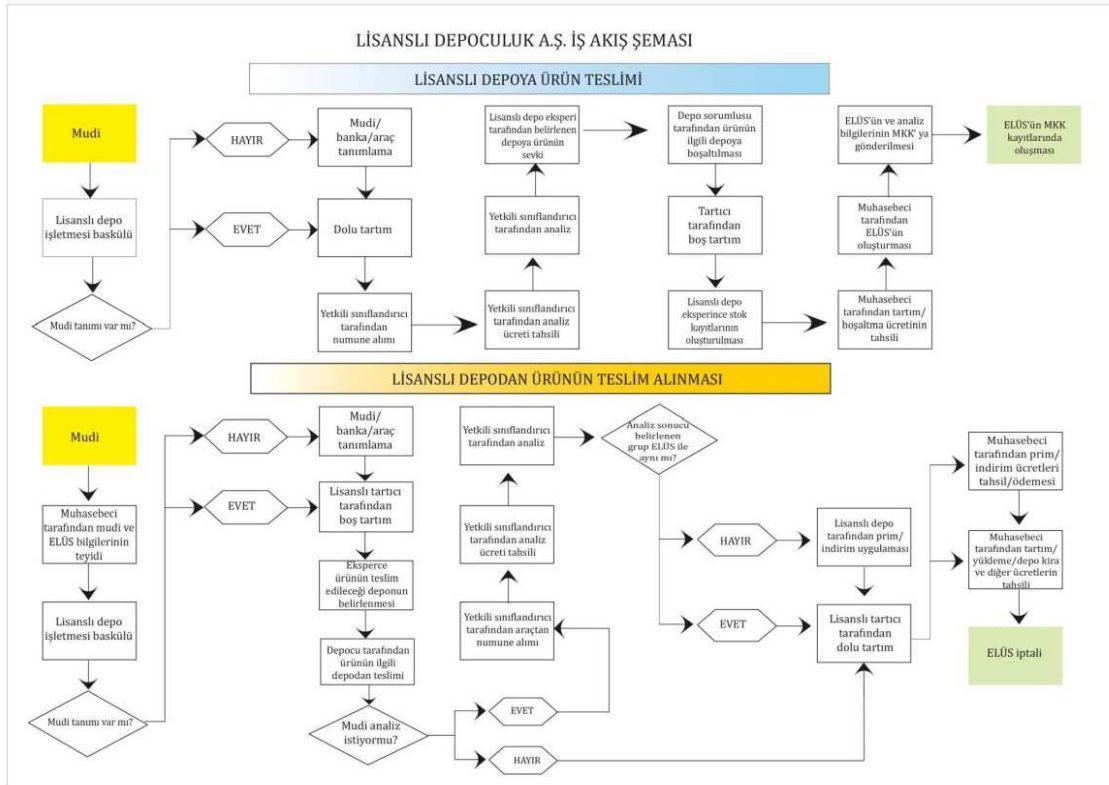
Tarım mamulleri piyasasındaki fiyatlar arz miktarına bağlı olarak yıldan yıla dalgalanmalar göstermektedir. Bu durum ise önceden öngörülememesi nedeniyle üreticiler açısından önemli bir risk faktörünü beraberinde getirmektedir. Tarımsal mamul fiyatlarındaki dalgalanmaların giderilmesi için uygulanacak lisanslı depo hizmetinin risk oranını azaltması ile küresel piyasalarda mevsimselliğin etkilerini azaltması sonucunda rekabette üstte yer almayı sağlayacaktır (Deniz ve diğerleri 2011: 174).

Lisanslı depoculuk faaliyeti sayesinde ham ve işlenmiş mamulün belli standartlar dahilinde temini bakımından bölgedeki sanayi kuruluşları stoklu çalışma yerine, piyasadaki geçerli borsa fiyatları üzerinden gerektiği kadar mamulü temin etmesi söz konusu olacaktır. Bu sayede, stok maliyeti ve diğer finans giderlerinden kurtulabileceklerdir. Bunun yanı sıra lisanslı depoculuk faaliyetini yürüten kuruluşlar da ayrıca bir gelir elde edebileceklerdir. Türkiye'de lisanslı depoculuk sisteminin kurulması ile hem vadeli işlemlere geçilmesinde hem de teslimata bağlı işlemlerde önemli bir yarar söz konusu olacaktır. Bunun yanı sıra az da olsa vadeye kadar bekletilen teslimat işlemlerinin gerçekleştirilebileceği mekânların oluşmasına olanak sağlayacaktır. Bunun için de lisanslı depoculuk sistemi önem arz eden bir araçtır (Memiş ve Keskin, 2015:628).

Lisanslı depoculuk sistemi borsalar ve bu konuda uzmanlaşmış olan kurumlar liderliğinde oluşturulması ile birlikte, bu depolardan alınacak olan geçerli belgeler, tarıma dayalı sanayilerin hammadde temin sorununu çözmekle kalmayıp aynı zamanda mamuller ile ilgili dereceleme ve standardizasyon yapılabilmesi de söz konusu olacaktır (Tektaş, 2008: 66). Ayrıca, üreticiler tarafından, emanet vermek amacıyla getirilen mamul, öncelikle laboratuvarında kalite ve sınıflandırılması yapılarak lisanslı depolarda depolanacak, teslim edilen mamul karşılığı mamulü temsil edene ürün senedi düzenlenecektir (Önen, 2009: 40). Bu sayede tarım sektörünün geçmişten bu güne kadar ki kaderi olan istikrarsızlıkla baş edebilecektir.

Lisanslı depoculuk sisteminin işleyişinde ilk aşama üreticinin mamulünü lisanslı depolara getirmesi ile başlamaktadır. Söz konusu ürün için elektronik ürün senedi (ELÜS) düzenlenir. Teslimat sırasında ürün senedi dışında düzenlenen tartım makbuzu ve delil niteliğini haiz benzer belgeler de ürünün mülkiyetinin ispatında kullanılabilir. Ürün senedi veya delil niteliğini haiz diğer belgeler; ürünün aynı miktar, cins, sınıf ve kalitede müdiye geri verilmesini garanti eder ve bu teslim satış değil vedia (emanet) anlamındadır. Basılı ürün senetleri hükmünde olmak üzere elektronik ortamda da elektronik ürün senetleri oluşturulabilir. Lisanslı depo işletmesi, müdinin talebi üzerine, hukuken geçerli bir mazereti olmadıkça gecikmeksizin ürünü teslim eder. Ürünün tesliminde bu ürüne ait elektronik ürün senedini geri alır ve iptal eder. Ürün depodan geri alınmamışsa azamî depolama süresi dolmadan en az kırk beş gün öncesinden lisanslı depo işletmesi müdiye müdinin eline geçecek şekilde yazılı olarak haber verir. Bu süre sonunda da geri alınmayan ürünün bir kısmı veya tamamı, ürünün niteliğine ve piyasa koşullarına uygun olarak lisanslı depo işletmesince satılabilir. Bu durumda lisanslı depo işletmesi ücretler ve masrafları düşerek geri kalan tutarı yedi iş günü içerisinde ilgiliye öder (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İç Ticaret Genel Müdürlüğü).

Şekil 2: Lisanslı Depoculuk İş Akış Şeması

Kaynak: (<http://mtkc.com.tr/sistem-isleyis-semasi>)

Ürün ihtisas borsası, bakanlıkça ve Sermaye Piyasası Kurulunun teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla anonim şirket şeklinde kurulur. Şirketin kuruluşunda, bölge düzeyinde faaliyet gösterecekler için beş, ulusal düzeyde faaliyet gösterecekler için on, uluslararası düzeyde faaliyet gösterecekler için on beş milyon TL' den az olmamak üzere sermayeye sahip olunması gerekir. Kuruluş izni alan şirkete ancak Kanunun öngördüğü şartları taşıdığı tespit edilirse faaliyet izni (lisans) verilir. Şirket faaliyet izni almadan ürün ihtisas borsacılığı faaliyetinde bulunamaz. Alivre sözleşmeler ile lisanslı depolarca

düzenlenen kıymetli evrak hükmündeki ürün senetleri ve ürünü temsil eden benzer senetlerin alım satımı ve rehin gibi işlemlerin ürün ihtisas borsalarında kontrolü ve tescili zorunludur. Borsada tescil gerçekleşmedikçe ürün mülkiyeti başkasına devredilemez. Kota edilerek ilgili ürün senedinin ve alivre sözleşmelerin alınıp satıldığı bir ürün ihtisas borsası faaliyette bulunmuyorsa bunlar teknik, kurumsal ve mali alt yapısının yeterliliği tespit edilen ve Bakanlıkça izin alan ticaret borsalarında işlem görür. Ürün senetlerine ilişkin, alım satımın tescili, devir ile bedelinin ödenmesi, alıcı ve satıcı ile üçüncü şahısların haklarının korunması, yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ve alım satıma ilişkin diğer hususlar, borsanın sorumluluğunda olup, bu işlemlerden dolayı doğan zararlar borsa tarafından tazmin edilir (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İç Ticaret Genel Müdürlüğü).

5. TÜRKİYE'DE LİSANSLI DEPOCULUK İLE İLGİLİ SAĞLANAN DEVLET TEŞVİKLERİ

Ülkemizde Lisanslı Depoculuk Hakkındaki ilk yasal düzenleme 17 Şubat 2005 tarih ve 25730 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 10 Şubat 2005 tarih ve 5300 sayılı Lisanslı Depoculuk Kanunu ile başlamıştır. Söz konusu Kanunu takiben hububat, baklagiller ve yağlı tohumlar, fındık, pamuk, zeytin ve zeytinyağı lisanslı depoları için yönetmelikler çıkartılmıştır. Ürünlere ilişkin yönetmeliklerin yanı sıra elektronik ürün senedi yönetmeliği ile yetkili sınıflandırıcıların lisans alma, faaliyet ve denetimleri hakkında yönetmelikler oluşturulmuştur. 12 Nisan 2013 tarihinde 28616 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Yönetmeliği" ile ürün bazındaki yönetmeliklerin ortak kısımları tek bir yönetmelik çatısında toplanmış ve her bir ürün yönetmeliklerinin yerine tebliğler çıkartılmıştır.

Lisanslı depoculuk sisteminin teşvik edilmesine ve bu alandaki yatırımların artarak gelişmesine katkı sağlamayı amaçlayan vergi düzenlemeleri, 3/7/2009 tarihli 27277 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5904 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanunla yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunla;

- Lisanslı depoya bırakılan ürün için üretici adına elektronik ortamda düzenlenen ürün senetlerinin el değiştirmesinden doğan kazançlar 31/12/2014 tarihine kadar gelir vergisi ve kurumlar vergisinden istisna tutulmuş ve bu süre 31/12/2018 tarihine kadar uzatılmıştır.
- Ürünlerin lisanslı depolara ilk tesliminde ve borsadaki alım satımında katma değer vergisi (KDV) istisnası getirilmiştir.
- Lisanslı depo işletmesi ile mudi arasında yapılan sözleşmeler ve ürün senetleri damga vergisinden istisna tutulmuştur.

Ayrıca lisanslı depolarda muhafaza edilen ürünlere 5 yıl süreyle kira desteği ödemesi yapılacağı 16 Ekim 2014 Tarih, 29147 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı (Karar Sayısı: 2014/6849) eki 'Tarımsal Ürünlerin 5300 Sayılı Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu Çerçevesinde Lisans Alarak Faaliyet Gösteren Depolarda Muhafaza Edilmesi Halinde Kira Destekleme Ödemesi Yapılmasına İlişkin Kararda belirtilmiştir. Karara göre;

- Lisanslı depolarda muhafaza edilen buğday, arpa, çavdar, yulaf, mısır, çeltik, pirinç, mercimek, nohut, fasulye, bezelye, ayçiçeği için 3 TL/TON/AY,
- Pamuk için 7 TL/TON/AY,
- Fındık, zeytin, zeytinyağı, kuru kaysı, antepfıstığı, kuru üzüm, kuru incir için 10 TL/TON'u geçmemek üzere Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nca onaylanacak kira ücretlerinin %50'si oranında kira desteği verilmektedir. Depo kira ücreti 16.10.2014 tarihi itibarıyla 5 yıl süreyle doğrudan lisanslı depo işletmelerine ödenecektir.

27/12/2016 tarihli ve 2016/9665 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Karar'da değişiklik yapılmasına dair 2017/10067 Sayılı Karar kapsamında kurulmuş/kurulacak lisanslı depo işletmelerine cari faiz oranları üzerinden yatırım dönemleri için %75, işletme döneminde %50 faiz indirimli olarak 10.000.000 TL'ye kadar kredi kullandırılmaktadır. Kapasite artışları ve yenilemeler de bu kapsamda değerlendirilmektedir.

27/12/2016 tarihli ve 2016/9665 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Karar'da değişiklik yapılmasına dair 2017/10067 Sayılı Karar kapsamında; Elektronik Ürün Senedi (ELÜS) karşılığında, üretimini yaptığı ürünü lisanslı depoya teslim eden üreticilere, üretim kapasiteleriyle uyumlu olacak şekilde senet tutarının % 75'ine kadar azami 9 ay vadeli olarak kullandırılacak kredi faizlerinde % 50 indirim uygulanacaktır.

15/6/2012 tarihli ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar'da değişiklik yapılmasına ilişkin 2017/10111 sayılı Karar kapsamında lisanslı depoculuk yatırımları bölgesel desteklerden yararlandırılacak yatırım konuları arasına dahil edilmiş

olup, 1-2-3-4-5'nci bölgelerde kurulacak tüm lisanslı depo işletmeleri 5'nci Bölgede, 6'ncı bölgede kurulacak lisanslı depo işletmeleri kendi bölgesinde değerlendirilecektir.

SONUÇ

Tarımsal üretimin önemi dikkate alındığında tarım sektörünü geliştirecek ve tarımsal piyasaları düzenleyecek her türlü çalışmanın Türkiye ekonomisine büyük katkıları olacağı düşünülmektedir. Lisanslı depoculuk gibi hem ürün kalitesini, hem üreticiyi hem de sanayici ve tüccarı koruyan bir sistemin hayata geçmesinin pek çok faydası olacağı açıktır. Ancak, yatırımların, özellikle de lisanslı depoculuk gibi büyük ölçekli yatırımların gerçekleştirilmesinden önce mevcut durum mutlaka dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Diğer taraftan böylesine büyük montanlı bir yatırım kararı alınırken çok yönlü olarak değerlendirilmelidir. Bu çalışmada sistemin sağladığı fayda ve avantajları belirtilmiş olmakla birlikte riskleri de aşağıda belirtilmiştir (İpekyolu Kalkınma Ajansı, 2015:79):

- Lisanslı deponun doluluk oranı, yatırımın karlılığını etkileyen en büyük faktördür. Bu nedenle hububat üretim miktarının doğrudan doğal koşullara bağımlı olması en büyük riski oluşturmaktadır,
- Yatırım tutarının büyük ölçekli olması yeterli ve güçlü bir sermaye birikimi gerektirmektedir. Bu da lisanslı depoculuk yatırımına olan ilgiyi azaltmaktadır,
- Lisanslı depo işletmecisi ile ürününü lisanslı depoya teslim eden mudilerin faydaları zıt yönlüdür. Piyasa şartlarına bağlı olarak mudilerin ürününü lisanslı depodan çekme talepleri risk oluşturmaktadır,
- Üreticiler ile sektör temsilcileri lisanslı depoculuk hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları işletmecilik açısından risk olarak görülmektedir. Bölgedeki üretici, tüccar, sanayici ve diğer paydaşlara lisanslı depoculuğun faydaları hakkında etkin bilgilendirme yapılması, lisanslı depoculuk sistemine olan talebi artıracaktır,
- Mudilerin belirlenen depo kira ücretlerini kabullenmeleri zaman alacaktır. Bu da işletmecilik açısından risk olarak değerlendirilmektedir.

Teknik olarak lisanslı depoculuğun sağlıklı biçimde uygulanabilmesi için, bölgelerde depoculuğu yapılacak tarımsal ürüne yönelik ihtisas borsalarının kurulmaları ve profesyonelleşmeleri de kritik öneme sahiptir. İlgili ürün ihtisas borsalarının kurulması, bölgedeki ticaret borsalarının, üretici örgütlerinin ve diğer paydaşların bu alanda atacakları ortak adımlarla gerçekleştirilmelidir. Mamule verilecek ürün senedinin alım satımının yapılması ve ikincil piyasanın oluşması için ürün ihtisas borsaları önemli bir unsurdur. Ürün ihtisas borsalarının oluşturulmasında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'ne görevler düşmektedir.

Lisanslı depoculuk sisteminde yer alan taraflar arasında güvenli bilgi akışının gerçekleşmesine ihtiyaç vardır. Üretici, mamulünü lisanslı depoya getirdiği anda depo işletmecisi mamulün laboratuvar analizlerini yapar. Analiz sonucunda mamul, belirlenen kriterlere uygun ise depo işletmecisi tarafından teslim alınır ve üreticiye mamulün tüm özellikleri ve laboratuvar sonuçlarının işlenmiş olduğu bir ürün senedini verilir. Üretici mamulünün fiyat oluşumlarını takip etmeye başlar ve istediği anda ürün senedini ticaret borsasına getirerek açık arttırma usulü ile satar. Bu işlemlerin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için bilgi akışının sağlanacağı iletişim alt yapısının oluşturulması gerekir.

Elektronik ortamda tarım mamulleri ticaretinin yapılabilmesi için bir an önce gerekli olan alt yapı sağlanarak, e-ürün senedi sayesinde, mamuller taşınmadan yurtiçi ve yurtdışı piyasalarda kolaylıkla alınıp satılmalıdır. Lisanslı depoculuk sisteminin işleyişini kolaylaştıracak olan ürün senedinin teminat gösterilmesi suretiyle sağlanacak kredi ve koşullarıyla ilgili gerekli düzenlemeler, bankalar ile devletin ilgili kurumları arasında yapılarak, mudiye finansman imkânı sağlanmalıdır. Gerekli teknik ve yasal mevzuat alt yapısının oturması ile birlikte bireysel ve kurumsal yatırımcılar açısından alternatif bir yatırım enstrümanı olarak zaman içerisinde yerini alacaktır.

KAYNAKÇA

- ANONYMOUS, (2013). Canada Grain Act, R.S.C., 1985, c. G-10, *Published by the Minister of Justice*, s.27
- AKAY, Mustafa (2013). *Çağdaş Borsacılığa Geçişte Önemli Bir Adım: Lisanslı Depoculuk*, Ankara: Ankara Ticaret Borsası
- DENİZ, M. H., ÖZÇELEBİ, O. ve HOBİKOĞLU, H. E. (2011). "Küresel Rekabet Koşullarında Türkiye'de Lisanslı Depoculuğun Gelişmesinin Türk Tarım Ürünlerinin Rekabet Gücüne Etkisi", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası Dergisi*, 61(2), 75. Yıl Özel Sayısı, s.165-186
- DOKUZLU, S., (2014). *Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Araştırması ve Öz Fizibilite Çalışması*, Kahramanmaraş: T.C. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı.
- FRIES, R. ve AKIN, B. (2004). "Value Chains and Their Significance For Addressing The Rural Finance Challenge", *Accelerated Microenterprise Advancement, (Project)*, AMAP, USAID, s.20
- İPEKYOLU KALKINMA AJANSI (2015). *Hububat Lisanslı Depoculuk İşletmesi, Fizibilite Raporu*, Eylül, Gaziantep: s.79

- NİYAZ, Ö.C, B. KESKİN, K. SAVRAN, D. TOSUN ve N. DEMİRBAŞ (2012). "Türkiye'de Lisanslı Depoculuk Sisteminin Fındık Sektörü Açısından Değerlendirilmesi", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 4, No 1, 2012 ISSN: 1309-8012, Online.
- ALBAYRAK, M., TAŞDAN, K., GÜNEŞ, E., Saner, G., Atış, E., Çukur, F. ve Pezikoğlu, F. (2010). "Küresel Rekabet Açısından Türkiye'de Tarım ve Gıda Ürünleri Pazarlama Sistemlerine Bakış: Mevcut Yapı, Sorunlar, Fırsatlar, Hedefler", *TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi*, Ankara, s.1305-1320.
- BÖĞREKÇİ, İlknur (2014). "Aydın ili stratejik tarım ürünlerinde Lisanslı depoculuk ihtiyacının tespiti Projesi sonuç raporu", *T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı 2013 Yılı Doğrudan Faaliyet Desteği Programı*, Mayıs, s.32.
- BÜYÜKCEBECİ, Özge (2006). *Vadeli İşlem Piyasaları ve Türkiye'de Buğdaya Dayalı Vadeli İşlemlerin Uygulanabilirliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Atılım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.53.
- İMKB (2008). *Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu*. 20. Basım. İstanbul: İMKB Yayınları, s.451
- KARABAŞ, S. ve GÜRLER, A. Z. (2010). "Lisanslı Depoculuk Sisteminin İşleyişi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 5 (1), s.196-210.
- KIRIAKOV, Kirill, (2001). "Implementation of a System of Licensed Public Warehouses and Warehouse Receipts in Bulgaria, Regional Workshop on Commodity Export Diversification and Poverty Reduction in South and South-east Asia" 3-5 april, Organized by UNCTAD in Cooperation With ESCAP, Bangkok: s.3
- MEMİŞ, Salih ve KESKİN, H. Dilara (2015). "Tarımsal Mamullerde Lisanslı Depoculuk Sisteminin Rolü", *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt:22 Sayı:2 Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. MANİSA: s.632.
- ÖNEN, Ferda. Keskin (2009). *Türkiye'de ticaret borsalarının gelişimi ve performansı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır: s.40
- ÜNAL, Muhammed Raşid (2011). *Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Araştırma Raporu*, Malatya: T.C. Fırat Kalkınma Ajansı.
- SAYIŞTAY (2011). Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü (TMO) 2011 Yılı Raporu, <http://www.sayistay.gov.tr/rapor/kit/44Tmo2011.pdf>, s.1
- YÜCEL, İsmail (2011). Tarımsal Ürün Piyasalarının Geliştirilmesi Projesi, Lisanslı Depoculuk ve Ürün İhtisas Borsacılığı Sistemi, T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İç Ticaret Genel Müdürlüğü, Ankara: s.2
- TEKTAŞ, Sinem N. (2008). *Lisanslı Depoculuğun Türkiye Tarım Ürünleri Piyasalarına Olası Etkileri: Trakya Bölgesi Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ: s.66.
- TBMM (2004). *Tutanak Dergisi*, 22. Dönem. 30. Birleşim, s.49
- TMO (2012). *TMO Genel Müdürlüğü'nün Umumi Mağazacılık Faaliyetleri ve Makbuz Senedi Karşılığı Kredi 1993 - 2011, Mali İşler İdaresi Başkanlığı*, Ankara: s.3
- VARANGİS, P. and D. LARSON (1996). 'How warehouse receipts help commodity trading and financing'. *DEC notes Development Trends*, no. 21, September , World Bank s.31